

मराठी विश्वकोश

खंड १६

(वाद्यवृंद ते विज्ञानशिक्षण)

मराठी विश्वकोश

खंड १६

(वाद्यवृंद ते विज्ञानशिक्षण)

प्रमुख संपादक

मे. पुं. रेगे

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

१९९९

प्रकाशक :

सचिव, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ,
'डी' ब्लॉक, एन्सा हटमेंट, आझाद मैदान,
मुंबई-४०० ००१.

संपादकीय कार्यालय :

मराठी विश्वकोश कार्यालय,
वाई-४१२ ८०३ (जि. सातारा).

मुद्रक :

व्यवस्थापक, शासकीय मुद्रणालय,
वाई-४१२ ८०३ (जि. सातारा).

सजावट आणि वेष्टन :

कला विभाग, शासकीय मुद्रण व लेखन सामग्री
संचालनालय, मुंबई-४०० ००४.

विशेष चित्रमुद्रण :

व्यवस्थापक, शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय,
मुंबई-४०० ००४.

प्रथम प्रकाशन :

१९९९

किंमत रु. २५०

© सर्व हक्क महाराष्ट्र शासनाने स्वाधीन ठेवले आहेत.

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

मराठी भाषा आणि साहित्य यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा म्हणून महाराष्ट्र राज्य प्रस्थापित झाल्यापासून राज्य शासनाने ज्या विविध योजना आखून कार्यान्वित केल्या आहेत, त्यांतील एक अत्यंत महत्त्वाची योजना म्हणजे १९ नोव्हेंबर १९६० रोजी महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाची केलेली स्थापना, ही होय. सदर मंडळाने मराठीत वैचारिक, ज्ञानप्रधान साहित्याची अभिवृद्धी घडवून आणण्यासाठी जे विविध उपक्रम हाती घेतले, त्यांत मराठी विश्वकोशाची रचना व प्रकाशन हा सर्वांत महत्त्वाचा उपक्रम ठरेल. महाराष्ट्र शासनाने १ डिसेंबर १९८० रोजी केवळ ह्या प्रकल्पासाठी महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश मंडळाची स्थापना केली. मराठी विश्वकोशाच्या प्रत्येकी सुमारे एक हजार पृष्ठांच्या एकूण तेवीस खंडांची रचना व प्रकाशनाचे काम पूर्ण करणे हे मंडळाचे प्रमुख कार्य होय. या मंडळाच्या देखरेखीखाली मराठी विश्वकोशाचा हा सोळावा खंड प्रकाशित होत आहे.

मे. पुं. रेगे

अध्यक्ष

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

अध्यक्ष :

मे. पुं. रेगे

सदस्य :

(दि. ६ ऑगस्ट १९९८ पर्यंत)

प्रा. राम शेवाळकर
प्रा. केशव मेश्राम
डॉ. गोविंद गारे
प्रा. सुधीर रसाळ
डॉ. भा. मा. उदगावकर
प्रा. म. द. हातकणंगलेकर
प्रा. प्र. वि. सोवनी
प्रा. वि. गो. कुलकर्णी
डॉ. मिलिंद मालशे
डॉ. भास्कर भोळे
डॉ. वि. शं. फडके
डॉ. सुधा काळदाते
डॉ. नरेंद्र जाधव

(दि. २६ ऑक्टोबर १९९८ पासून)

प्रा. राम शेवाळकर
प्रा. केशव मेश्राम
प्रा. वि. गो. कुलकर्णी
डॉ. वि. शं. फडके
डॉ. सुधा काळदाते
डॉ. बाळ फोंडके
डॉ. वसंतराव गोवारीकर
डॉ. द. ना. धनागरे
प्रा. सुहास बहुळकर
डॉ. अरविंद कुमार
प्रा. सीताराम रायकर
प्रा. अशोक दा. रानडे
डॉ. दि. शं. श्रोत्री
डॉ. पी. के. पाटील
प्रा. रा. ग. जाधव
डॉ. नितीन नित्सुरे
डॉ. अभय पेटे
श्री. अविनाश श्री. पंडित
डॉ. हेमचंद्र चिं. प्रधान
डॉ. सौ. श्यामला वनारसे

सचिव :

श्री. चं. रा. वडे (११/२/९९ पर्यंत)
श्री. रा. तु. मंचेकर (१२/२/९९ पासून)

मराठी विश्वकोश

प्रमुख संपादक :
मे. पुं. रेगे

मानव्यविद्या कक्षा
विभाग संपादक :

श्री. श्री. दे. इनामदार

संपादन साहाय्यक :

श्री. म. व्यं. मिसार
श्री. ज. बा. संकपाळ
श्री. मा. ल. चौंडे

संपादकीय साहाय्यक :

श्री. सु. चिं. देशपांडे
सौ. प्र. प्र. अवचट
सौ. म. जा. पोळ
श्री. कृ. म. गायकवाड
श्री. प्र. श्री. अवचट

प्रशासन कक्षा
साहाय्यक सचिव :
श्री. पां. म. लोंढे

अध्यक्षांचे स्वीय साहाय्यक :
श्री. वा. ल. जोशी

विज्ञान व तंत्रविद्या कक्षा
विभाग संपादक :

श्री. अ. ना. ठाकूर
(मार्च १९९८ पर्यंत)

संपादन साहाय्यक :

श्री. स. वि. कुलकर्णी
श्री. वि. ल. सूर्यवंशी

कला कक्षा

कला संपादक :

श्री. ज्ञा. रा. फरांदे (प्रभारी)

प्रमुख चित्रकार :

श्री. म. ल. सिनगारवाडी
(जून १९९७ पर्यंत)

संपादकीय साहाय्यक :

श्री. सि. ज. बागवान

संदर्भ साहाय्यक :

सौ. मं. म. नेने

कार्यालयीन सेवकवर्ग

ग्रंथालय कक्षा

ग्रंथालयीन साहाय्यक :

श्री. न. व. नायगांवकर
श्रीमती सु. रा. कोल्हटकर

प्रशासकीय कार्यालय, मुंबई

लिपिक-टंकलेखक :

सौ. मृ. स. पालेकर
श्री सु. वि. पराते

टंकलेखन कक्षा

प्रमुख टंकलेखक-नि-लिपिक :

सौ. वि. मु. गायकवाड

टंकलेखक-नि-लिपिक :

सौ. प्र. न. नायगांवकर
श्री. वि. व. वनारसे
श्री. भा. र. मेश्राम
श्री. रा. तु. कांबळे
श्री. चं. भि. सूर्यवंशी
श्री. अ. अ. ढगे

मराठी विश्वकोश

खंड १६

लेखक, भाषांतरकार, समीक्षक व अभ्यागत संपादक

प्रा. ग. वि. अकोलकर, एम्.ए.; एल्.एल्.बी.; बी.टी., सेवानिवृत्त प्राचार्य, नासिक.

डॉ. कृ. दा. अभ्यंकर, एम्.एस्सी. (आग्रा); पीएच्.डी. (कॅलिफोर्निया); एफ्.एन्.ए.; एफ्.ए.एस्सी.; एफ्.आर्.ए.एस्., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, ज्योतिषशास्त्र विभाग, उस्मानिया विद्यापीठ, हैदराबाद (आंध्र प्रदेश).

डॉ. वसंत वा. आगाशे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., गुणश्री प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

प्रा. दि. बा. आजगावकर, बी.टेक्स्ट. (मुंबई); एम्.एस्. (यू.एस्.ए.), सेवानिवृत्त प्राचार्य, टेक्स्टाइल अँड एंजिनिअरिंग इन्स्टिट्यूट, इचलकरंजी; रत्नागिरी.

डॉ. वि. त्र्यं आठवले, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त संचालक, अॅनॅलिटिकल विभाग, भाभा अॅटॉमिक रिसर्च सेंटर, मुंबई.

श्री. ना. भा. आदमणे, डिप्लोमा (रेडिओ सर्किटिंग); एम्.ए. (म्हैसूर), माजी अध्यापक, रेडिओनिक्स विभाग, जॉइंट डिफेन्स सर्किटरी पर्सोनेल; सेवानिवृत्त सुपरिटेण्डेंट, वर्कशॉप अँड लॅबोरेटरी, सेंट्रल वॉटर अँड पॉवर रिसर्च स्टेशन, पुणे.

श्री. गो. म. आपटे, एम्.ई.; सी.एंजिनिअर; एफ्.आय्.ई.टी.ई.; एम्.एसी.एस्.आय्., निवृत्त ग्रुप कॅप्टन, पुणे.

डॉ. प्रदीप आपटे, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. वि. वि. आपटे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, वनस्पतिविज्ञान विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

श्री. रा. गो. आरस, विद्युत् अभियंते, दांडियाबाजार, बडोदे.

सौ. वीणा आलासे, एम्.ए., मराठी समीक्षक व बंगाली साहित्याच्या अभ्यासिका, कलकत्ता.

डॉ. प. म. आलेगावकर, एम्.ए.; एम्.एड.; डी.पी.एड.; पीएच.डी., प्राचार्य व प्रमुख, पदव्युत्तर विभाग, चंद्रशेखर आगाशे शारीरिक शिक्षण महाविद्यालय, पुणे; अधिष्ठाता, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

श्री. के. आर्. आसुंदी, अधिकारी, एअर इंडिया, मुंबई.

दिवंगत ना. भा. इनामदार, एम्.एस्सी.; पीएच.डी. (कोलंबिया), सेवानिवृत्त प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई; माजी सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई.

डॉ. वि. बा. इनामदार, एम्.ए.; पीएच.डी., सेवानिवृत्त ज्येष्ठ प्राध्यापक, संस्कृत विभाग, विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली.

श्री. म. श्री. एकबोटे, अधिकारी, इंडियन एअरलाइन्स, नवी दिल्ली.

दिवंगत भ. प्र. ओक, बी.ई., सेवानिवृत्त अभियंता, पुणे.

दिवंगत वा. रा. ओक, बीएस्सी. (एंजिनिअरिंग), सेवानिवृत्त प्राध्यापक, पारशी टेक्निकल इन्स्टिट्यूट सुरत; वाई.

दिवंगत शां. चिं. ओक, बी.ई.; एस्.एस्सी. (एंजिनिअरिंग); एम्.आय्.ई., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. स. ज. ओक, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, गणित विभाग, विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली.

डॉ. कृ. ह. ओगले, एल्.एम्.ई. (ऑ.); डॉक्टरेट (एंजिनिअरिंग) (जर्मनी), सेवानिवृत्त उपप्रमुख, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, व्हिक्टोरिया जूबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

डॉ. व. शं. कदम, एम्.ए.; पीएच.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, इतिहास विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

दिवंगत कृ. र. करंदीकर, बी.ए.; एम्.एस्सी.; पीएच.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. वि. रा. करंदीकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, फर्ग्युसन महाविद्यालय; प्रमुख संपादक, मराठी शब्दकोश, महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ, पुणे; माजी सन्मान्य प्राध्यापक, संत ज्ञानदेव अध्यासन, पुणे विद्यापीठ; माजी कार्याध्यक्ष, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.

प्रा. के. वि. कर्डिले, बी.एस्सी.; बीएस्सी. (एंजिनिअरिंग); एम्.आय्.ई., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, पुणे.

श्री. म. ग. कर्णिक, प्रमुख इन्स्ट्रुमेंट ओव्हरहॉल डिव्हिजन, आय्.ए.सी., सफदरजंग एअरपोर्ट, नवी दिल्ली.

प्रा. म. भा. कर्णिक, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, रामनारायण रुईया महाविद्यालय, मुंबई.

श्री. एच्. के. कर्वे, ए.एफ्.आर्.एसी.एस्.; एम्.एसी.एस्.आय्.; सी.ई., उपमहाव्यवस्थापक, हिंदुस्थान एरॉनॉटिक्स लि., बंगलोर.

दिवंगत ज. नी. कर्वे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. श्रीकृष्ण ल. कर्वे, बी.कॉम्.; एल्एल्.बी.; एम्.ए.; पीएच्.डी., फेलो, इन्शुअरन्स इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडिया; साहित्य भूषण, कुसुमाग्रज प्रतिष्ठान, नासिक; सेवानिवृत्त उपसचिव (विपणन), मंडल प्रबंधक, केंद्रीय कार्यालय, भारतीय आयुर्विमा महामंडळ, मुंबई.

दिवंगत सुशील कवळेकर, एम्.ए.; एल्एल्.बी., अधिवक्ता; अंशकालिक प्राध्यापक, गव्हर्नमेंट लॉ कॉलेज, मुंबई.

डॉ. दा. य. कस्तुरे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, गणित विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.

दिवंगत ज. गो. काणे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी.; ए.आय्.आय्.एस्सी.; ए.एम्.आय्.ई., सेवानिवृत्त संचालक, यूनिव्हर्सिटी डिपार्टमेंट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

प्रा. उत्तम कानिटकर, बी.ए. (ऑ.); एल्एल्.बी.; साहित्य विशारद (हिंदी-प्रयाग), निवृत्त विकास-अधिकारी, भारतीय आयुर्विमा महामंडळ; संपादक, 'एकता' मासिक व प्रकाशन, पुणे.

डॉ. पुं. ल. कानिटकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

दिवंगत. बा. मो. कानिटकर, एम्.ए.; एल्एल्.बी.; बी.एस्सी., चिटणीस, भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.

प्रा. गो. कृ. कान्हेरे, बी.आर्च.; जी.डी.आर्च.; एफ्.आय्.आय्.ए.; एफ्.आय्.टी.पी.; एम्.एस्. (नगररचना व स्थापत्य) (यू.एस्.ए.), प्राध्यापक व प्रमुख, नगररचना विभाग, शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत न. वि. कारेकर, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर.

डॉ. र. न. कारेकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. सुधा काळदाते, एम्.ए.; पीएच्.डी., फेलो आय्.एस.सी., सेवानिवृत्त प्रमुख, समाजशास्त्र विभाग व संचालक, ॲकॅडेमिक स्टाफ कॉलेज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य दर्शनिका विभाग, मुंबई; औरंगाबाद.

प्रा. श. स. काळे, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र, पुणे.

श्री. किशोर क. कीर्तिकर, बी.ई. (मेकॅनिकल व इलेक्ट्रिकल), निवृत्त विंग कमांडर आणि निवृत्त व्यवस्थापकीय संचालक, हिंदुस्थान एरॉनॉटिक्स लि.; पुणे.

श्री. अ. र. कुलकर्णी, एम्.ए., सेवानिवृत्त सहसंपादक, मराठी विश्वकोश, वाई.

डॉ. अ. रा. कुलकर्णी, एम्.ए.; एल्एल्.बी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त सुप्रतिष्ठ प्राध्यापक, इतिहास विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे; अध्यक्ष, भारतीय अनुसंधान परिषद, दिल्ली (१९७८-१९८१); कुलगुरु, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे (१९९३-९६); अध्यक्ष, भारतीय इतिहास परिषद, दिल्ली संमेलन (१९९३); भारत सरकार प्रतिनिधी, भारतीय पुराभिलेख आयोग (१९९६-२००१); सदस्य, महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ, मुंबई; पुणे.

डॉ. अरुण वि. कुलकर्णी, एम्.ए.; डी.आय्.आय्.टी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, मानसशास्त्र विभाग, नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.

डॉ. एस्. बी. कुलकर्णी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., शास्त्रज्ञ नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, पुणे.

डॉ. कांतिमती गि. कुलकर्णी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., विज्ञान साहाय्यक, आधारकर संशोधन संस्था, पुणे.

प्रा. गो. म. कुलकर्णी, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज, कराड; पुणे.

प्रा. दि. भि. कुलकर्णी, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत. पं. तु. कुलकर्णी, बी.एस्सी. (मुंबई); डी.आय.आय.एस्सी. (बंगलोर); एम्.आय.ई. (भारत), सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, विद्युत् अभियांत्रिकी विभाग, शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. प्र. दि. कुलकर्णी, बी.ई. (सिडहिल); एन्.ई.; एफ्.आय्.ई.; माजी प्राचार्य, तुळजाभवानी अभियांत्रिकी महाविद्यालय, तुळजापूर; सचिव, पर्यावरण रक्षण मंडळ, औरंगाबाद.

दिवंगत मा. गु. कुलकर्णी, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, समाजशास्त्र विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद; संचालक, नेहरू इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल स्टडीज (टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ), पुणे.

डॉ. मो. स. कुलकर्णी, बी.ई. (विद्युत्); एम्.ई. (विद्युत्); पीएच्.डी., प्राध्यापक, विद्युत् अभियांत्रिकी विभाग, शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. र. ग. कुलकर्णी, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई.

प्रा. वि. गो. कुलकर्णी, एम्.एस्सी., निवृत्त संस्थापक-संचालक, होमी भाभा विज्ञान शिक्षण केंद्र, टाटा मूलभूत संशोधन संस्था, मुंबई; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई.

डॉ. वि. श्री. कुलकर्णी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्रपाठक, मानवशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. श्यामकांत कुलकर्णी, एम्.डी.; डी.सी.पी., विकृतिवैज्ञानिक व कथालेखक, कुलकर्णी क्लिनिक, क्लिनिकल लॅबोरेटरी, पुणे.

प्रा. श्री. रा. कुलकर्णी, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, यशवंतराव चव्हाण कॉलेज ऑफ सायन्स, कराड.

प्रा. स. वि. कुलकर्णी, बी.एस्सी.; बी.एड्.; एल्एल्.एम्., सेवानिवृत्त प्राचार्य, सिंबायोसिस सोसायटीचे विधी महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. श्रीमती अनुपमा केसकर, एम्.ए.; बी.लिब्., अधिव्याख्यात्या, समाजशास्त्र विभाग, नेहरू इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल स्टडीज (टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ), पुणे.

डॉ. अशोक रा. केळकर, एम्.ए. (पुणे); पीएच्.डी. (कॉर्नेल), सेवानिवृत्त प्राध्यापक, प्राचीन भारतीय इतिहास विभाग, डेक्कन कॉलेज पोस्टग्रॅज्युएट अँड रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

प्रा. आ. रा. केळकर, बी.ई. (इलेक्ट्रिकल), एम्.एस. (इलेक्ट्रिकल) (इलिनॉय), प्राध्यापक, विश्वेश्वरय्या रिजनल कॉलेज ऑफ एंजिनिअरिंग, नागपूर.

श्री. गो. के. केळकर, बी.एस्सी. (ऑ.); बी.एस्सी. (टेक्.), रासायनिक अभियंता आणि सेवानिवृत्त महाव्यवस्थापक, इंडियन रेअर अर्थ, डिपार्टमेंट ऑफ अॅटॉमिक एनर्जी, तुर्भे, मुंबई.

दिवंगत गो. रा. केळकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त शास्त्रज्ञ, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी व माजी प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग, नौरोसजी वाडिया महाविद्यालय, पुणे; माजी संशोधन अधिकारी, खटाव मिल्स, मुंबई; पुणे.

श्री. गोविंदशास्त्री केळकर, व्याकरणतीर्थ; वेदान्तचूडामणि; सहसंपादक, धर्मकोश, वाई.

डॉ. का. शा. कोपरगांवकर, पीएच्.डी., प्रमुख, जीवभौतिकी विभाग, इंडियन कॅन्सर रिसर्च इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

दिवंगत बा. मो. कोळेकर, बी.एस्सी.; बी.टी., सेवानिवृत्त उपप्राचार्य, मुधोजी हायस्कूल, फलटण; कराड.

प्रा. श. वा. कोळेकर, एम्.ई.; ए.एम्.आय्.ई., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, विद्युत् अभियांत्रिकी विभाग, शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, कराड; पुणे.

डॉ. अरुंधती खंडकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापिका व प्रमुख, तर्कशास्त्र व तत्त्वज्ञान विभाग, उपप्राचार्या, एस्.आय्.ई.एस्. कॉलेज, मुंबई.

दिवंगत ग. ह. खरे, सन्मान्य डी.लिट्. (पुणे विद्यापीठ), इतिहास संशोधक व लेखक; कार्याध्यक्ष, भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.

श्री. श्री. त्र्यं खरे, माजी अधीक्षक अभियंता (आरोग्य) आणि उपसचिव, पाटबंधारे व वीज विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

डॉ. पु. वि. खांडेकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, नागपूर.

प्रा. वि. वि. खांडेकर, प्राचार्य, शासकीय तंत्रनिकेतन, नांदेड.

डॉ. प. रा. खानगांवकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., उपसंचालक, नॅशनल मेटॅलर्जिकल लॅबोरेटरी, तारामणी (चेन्नई), तमिळनाडू राज्य.

श्री. श. म. खारकर, बी.एस्सी. (मुंबई); सेवानिवृत्त एरिया मॅनेजर, फ्लाइट ऑपरेशन्स, सौदी अरेबियन एअरलाइन्स, बँकॉक; क्षेत्र महाबळेश्वर.

डॉ. आ. वि. खेडेकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग व संयोजक, परीक्षा सुधार विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

श्री. सी. पं. खेर, बी.कॉम., अर्थशास्त्राचे व्यासंगी लेखक; सेवानिवृत्त, आकाशवाणी केंद्र, धारवाड; पुणे.

प्रा. सु. कृ. गर्जेद्रगडकर, बी.एस्सी.; बी.ई. (सिव्हिल); एम्.ई.; एम्.एस्.ई.; ए.एम्.आय्.ई., प्राध्यापक, व्हिक्टोरिया जूबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

श्री. द्वा. आ. गडकरी, कृषितज्ञ, पुणे.

श्री. कृ. म. गद्रे, बी.एजी., सेवानिवृत्त अधिकारी, भारतीय हवामान खाते, पुणे.

श्री. वि. रा. गद्रे, एम्.ए., सेवानिवृत्त विभाग संपादक, मराठी विश्वकोश, वाई; पुणे.

डॉ. जी. एन्. गरूड, प्राचार्य आणि सचिव, विश्वेश्वरय्या रिजनल कॉलेज ऑफ एंजिनिअरिंग, नागपूर.

श्री. वा. रा. गर्दे, एम्.एस्सी. (कृषि), उपमुख्य पीक संरक्षण अधिकारी, कृषि संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

डॉ. वसुंधरा प्र. गाडगीळ, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापिका, समाजशास्त्र विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. गोविंद मो. गारे, एम्.ए.; पीएच्.डी.; डिप्लोमा इन अर्बन स्टडीज ऑफ डेव्हलपिंग कंट्रीज (लंडन विद्यापीठ); संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे; माजी सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; पुणे.

डॉ. प्र. ल. गावडे, एम्.ए.; एम्.एड.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त मुख्याध्यापक, सौ. विमलाबाई गरवारे हायस्कूल, पुणे.

प्रा. रा. द. गुप्ते, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, रामनारायण रुईया महाविद्यालय, मुंबई.

दिवंगत ल. वा. गुर्जर, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, गणित विभाग, व्हिक्टोरिया जूबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

श्री. गो. सी. गोखले, बी.टेकस्ट. (मुंबई), ए.टी.आय्. (मॅचेस्टर); ए.एम्.बी.आय्.एम्. (लंडन); चार्टर्ड टेक्स्टाइल टेक्नॉलॉजिस्ट (युनायटेड नेशन्स), निवृत्त महाव्यवस्थापक, गुजरात राज्य टेक्स्टाइल कॉर्पोरेशन, अहमदाबाद; मुंबई.

डॉ. द. न. गोखले, बी. ए. (ऑ.); पीएच्.डी.; बी.टी.; डी.लिट्., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत मो. ना. गोखले, बी.एस्सी., सेवानिवृत्त साहाय्यक वातावरण वैज्ञानिक, भारतीय हवामान खाते, पुणे.

दिवंगत वा. पु. गोखले, एम्.एस्सी. (कृषि), सेवानिवृत्त कृषि उपसंचालक, संशोधन आणि शिक्षण, मुंबई विभाग, महाराष्ट्र राज्य कृषिसेवा, वाई.

श्री. श्री. पु. गोखले, बी.एस्सी., लेखक, प्रकाशक, कारखानदार, सामाजिक आणि राजकीय कार्यकर्ते, पुणे.

श्री. श्री. रा. गोखले, आय्.आर्.टी.एस्. (निवृत्त), व्यवस्थापन सल्लागार; माजी संचालक, रेल्वे स्टाफ कॉलेज; माजी सदस्य, अधिसभा, महाराजा सयाजीराव विद्यापीठ, बडोदे; पुणे.

डॉ. श्री. ब. गोगटे, बी.एस्सी. (ऑ.); एम्.ए.; पीएच्.डी.; एम्.एड.; डीप्लोमा; सेवानिवृत्त सहसंचालक, मानद संशोधन मार्गदर्शक, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन, पुणे; मानद प्राध्यापक, स्वामी रामानंद तीर्थ संशोधन संस्था, औरंगाबाद; पुणे.

श्री. अरुण रा. गोडबोले, एम्.कॉम्.; एल्एल्.बी.; ए.सी.बी.आय्., कर सल्लागार व चित्रपट निर्माते, सातारा.

प्रा. वि. रा. गोडसे, बी.ई. (इलेक्ट्रॉनिक्स), प्राध्यापक, इलेक्ट्रॉनिक्स विभाग, कर्मवीर भाऊराव पाटील अभियांत्रिकी महाविद्यालय व तंत्रनिकेतन, सातारा.

प्रा. प. द. घन, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, जी. एस्. कॉलेज, खामगाव (जि. बुलढाणा).

श्री. ब. ग. घवघवे, बी.एस्सी. (कृषि), सहयोगी अधिकारी, भारतीय कृषि अनुसंधान संस्था; कृषि उपसंचालक, वर्धा जिल्हा; अधीक्षक कृषि अधिकारी, नागपूर विभाग, नागपूर,

दिवंगत रा. वि. घाटे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग आणि उपप्राचार्य, सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. हेमंत व घाटे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, प्राणिविज्ञान विभाग, मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे.

श्रीमती विमल शा. घाडगे, बी.ए. (ऑ.), वाई.

डॉ. कृ. ना. चिटणीस, एम्.ए.; पीएच्.डी., माजी प्राध्यापक व प्रमुख, इतिहास विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. सुमा चिटणीस, पीएच्.डी. (समाजशास्त्र), माजी कुलगुरू, श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी महिला विद्यापीठ, मुंबई; संचालिका, जे. एन्. टाटा एन्डावमेंट फॉर द हायर एज्युकेशन ऑफ इंडियन्स, मुंबई.

डॉ. व. त्रिं. चिपळोणकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई; पुणे.

डॉ. सु. रा. चुनेकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त विभाग प्रमुख, मराठी विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. जयवंत चौधरी, एम्.कॉम्.; एल्एल्.बी.; पीएच्.डी., प्रपाठक व प्रमुख, वाणिज्य व व्यवस्थापन विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

प्रा. वसंत चौधरी, एम्.ए. (भूगोल); एम्.ए. (अर्थशास्त्र); बी.एड., अधिव्याख्याता, भूगोल विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

डॉ. अशोक चौसाळकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, राज्यशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

डॉ. के. जगजित सिंह, एम्.ए.; एल्एल्.बी.; पीएच्.डी., निवृत्त प्राचार्य, खालसा महाविद्यालय, मुंबई.

श्री. ज. वि. जमदाडे, बी.एस्सी., सेवानिवृत्त संपादन साहाय्यक, मराठी विश्वकोश, वाई.

वैद्य श्री. द. जळूकर, डी.ए.एस्.एफ्.; आयुर्वेदाचार्य, खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, नासिक.

प्रा. रा. ग. जाधव, एम्.ए., माजी प्राध्यापक, एल्फिन्स्टन महाविद्यालय, मुंबई; मिलिंद कला महाविद्यालय, औरंगाबाद; सेवानिवृत्त प्रभारी विभाग संपादक, मराठी विश्वकोश, वाई; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; पुणे.

दिवंगत रा. श्री. जोग, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. के. ल. जोशी, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, दूरसंदेशवहन अभियांत्रिकी, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

श्री. गं. कृ. जोशी, बी.एस्सी. (ऑ.); एम्.एस्सी. (टेक्.), ए.एम्.आय्.आय्.एम्.आय्.आय्.एम्. (लंडन), रासायनिक अभियंता व कारखाना व्यवस्थापक, अझोफेन लिमिटेड, ठाणे; मुंबई.

दिवंगत गो. वि. जोशी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, वनस्पतिविज्ञान विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

डॉ. रा. चं. जोशी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, श्रीसरस्वती भुवन विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद.

श्री. म. र. जोशी, अभियांत्रिकीचे अभ्यासक, मुंबई.

श्री. र. र. जोशी, अभियांत्रिकीचे अभ्यासक, मुंबई.

दिवंगत लक्ष्मणशास्त्री जोशी, न्याय—वेदान्तादी प्राचीन शास्त्रांचे अध्ययन (वाई), तर्कतीर्थ (शासकीय संस्कृत महाविद्यालय, कलकत्ता), सन्माननीय एल्एल्.डी (मुंबई विद्यापीठ), भूतपूर्व अध्यक्ष — प्राज्ञपाठशाळांमंडळ, वाई; भांडारकर प्राच्यविद्यासंशोधन संस्था, पुणे; महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ, मुंबई; महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; वैदिक संशोधन मंडळ, पुणे; प्रमुख संपादक, धर्मकोश, वाई; प्रमुख संपादक, मराठी विश्वकोश; फेलो, साहित्य अकादमी; सातारा भूषण, पद्मभूषण, पद्मविभूषण; वाई.

डॉ. वसंत स. जोशी, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त मराठी विभाग प्रमुख, किसन वीर महाविद्यालय, वाई; कोल्हापूर.

दिवंगत वैद्यराज वेणीमाधवशास्त्री जोशी, आयुर्वेदाचार्य, भूतपूर्व प्राचार्य, आर्यागल वैद्यक महाविद्यालय, सातारा; प्रमुख संपादक, आयुर्वेदीय महाकोश; सदस्य, आयुर्वेद संशोधन मंडळ, महाराष्ट्र शासन; आयुर्वेदीय चिकित्सा, संशोधन, लेखन व अध्यापन; मुंबई.

प्रा. श्रीमती वैजयंती जोशी, बी.ए.; एल्एल्.एम्., प्राचार्य, आय्.एल्.एस्. विधी महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत व्यं. द. टिळक, एम्.ए.; बी.एड्., प्राध्यापक, विवेकवर्धिनी महाविद्यालय, हैदराबाद (आंध्र प्रदेश).

प्रा. उ. शं. दुमणे, बी.ई. (इलेक्ट्रिकल व मेकॅनिकल), प्राध्यापक, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, महाराष्ट्र इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी, पुणे.

प्रा. वि. शं. टेंबे, डी.ई.ई.; डी.एम्.ई.; बी.ई. (इलेक्ट्रिकल); एम्.आय्.ई. (भारत), प्राध्यापक, विद्युत् अभियांत्रिकी विभाग, शासकीय तंत्रनिकेतन, कराड.

प्रा. अ. स. टोणगांवकर, एम्.ई.; एम्.आय्.ई., माजी प्राध्यापक, स्थापत्य अभियांत्रिकी विभाग, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, कराड; पुणे.

डॉ. गो. त. टोणपी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

दिवंगत मा. ग. टोळे, एम्.एस्सी.; बी.टी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, गोपाळ कृष्ण गोखले महाविद्यालय, कोल्हापूर.

श्री. अ. ना. ठाकूर, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त विभाग संपादन, मराठी विश्वकोश, वाई.

श्री. श्रीनिवास व. ठाकूर, बी.एस्सी., विडी व्यावसायिक, पुणे.

प्रा. ज्ञा. ल. डाहाके, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, अमरावती.

प्रा. आ. रे. डिसूझा, एम्.ए., माजी संशोधन अधिकारी, प्रचालन संशोधन विभाग, बडोदे; प्राचार्य, महिला महाविद्यालय, कराड.

प्रा. नी. मा. डोंगरे, प्राध्यापक, सांख्यिकी, मुंबई.

प्रा. वि. रा. डोईफोडे, एम्.एस्सी., प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग, सरदार पटेल कॉलेज ऑफ एंजिनिअरिंग, मुंबई.

दिवंगत वा. रा. ढमढेरे, एम्.बी.बी.एस्., खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, पुणे.

डॉ. चिं. वा. तळवलकर, एम्.डी. (मुंबई); एम्.आर्.सी.पी. (लंडन); एफ्.सी.सी.पी. (यू.एस्.ए.), मानसेवी प्राध्यापक, ग्रॅंट वैद्यकीय महाविद्यालय; मानसेवी फिजिशियन, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय; खाजगी हृद्रोगतज्ञ, मुंबई.

प्रा. मु. शं. तांबे, बी.एस्सी. (अभियांत्रिकी), माजी प्राध्यापक, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, नाविक अभियांत्रिकी महाविद्यालय, आय्.एन्.एस्. शिवाजी, लोणावळा; वाराणसी (उत्तर प्रदेश).

डॉ. रा. गो. ताकवले, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., कुलगुरू, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय मुक्त विद्यापीठ, नवी दिल्ली.

दिवंगत श्री. गो. ताटके, एम्.बी.बी.एस्.; एम्.एस्. (ऑर्थोपेडिक्स), फेलो, इंटरनॅशनल कॉलेज ऑफ सर्जन्स; प्राध्यापक, शरीररचनाशास्त्र, बी. जे. वैद्यकीय महाविद्यालय; प्रमुख अस्थिरोग विभाग, ससून सर्वसाधारण रुग्णालय; मानद अध्यक्ष, अपंग कल्याणकारी संस्था, पुणे.

प्रा. वि. गो. तिळगूळ, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, जी.एस्.एस्. सायन्स कॉलेज, बेळगाव.

डॉ. प्रकाश तुपे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., संचालक, जीवरसायन प्रयोगशाळा, पुणे.

डॉ. अ. रा. तोरो, एम्.ए.; बी.टी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राचार्य, अप्पासाहेब जेधे वाणिज्य महाविद्यालय, पुणे; कोल्हापूर.

डॉ. प्र. य. दळवी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., फेलो, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सिरॅमिक्स; वैज्ञानिक अधिकारी, धातुविज्ञान विभाग, मॉड्युलर लॅबोरेटरी, भाभा अणुसंशोधन केंद्र, मुंबई.

श्री. र. कों. दळवी, बी.ए. (ऑ.), वाई.

प्रा. श. शं. दळवी, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, यूनिव्हर्सिटी डिपार्टमेंट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

श्री. म. चिं. दातार, बी.ए., कंत्राटदार, पुणे.

डॉ. सुनील दाते, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, राज्यशास्त्र विभाग व संचालक, गांधी विचार अध्ययन केंद्र, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.

डॉ. प्रसन्न दाभोलकर, एम्.बी.बी.एस्.; एम्.डी. (सायकिअॅट्री), मनोविकारतज्ञ, सातारा.

डॉ. संतोष दास्ताने, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, अर्थशास्त्र विभाग आणि उपप्राचार्य, नौरोसजी वाडिया महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. अ. श्री. दिघे, बी.ई. (मेकॅनिकल); बी.ई. (इलेक्ट्रिकल); एम्.एस्.; पीएच्.डी., महाव्यवस्थापक, गोवा पॉवर जनरेशन अँड सप्लाय कंपनी लि., सिडाडे-डे-गोवा; दोना पावला, गोवा.

प्रा. शं. मा दिघे, एम्.ए.; बी.एड., अधिव्याख्याता, पद्मश्री विखे पाटील महाविद्यालय, प्रवरानगर (लोणी), जि. अहमदनगर.

श्री. मु. गो. दिवाण, एम्.एस्सी.; एफ्.आय्.ए.; एफ्.ए.एस्.आय्.; एफ्.आय्.आय्.आय्., सेवानिवृत्त अध्यक्ष, भारतीय आयुर्विमा महामंडळ, मुंबई; व्यवस्थापकीय व विभागणित (विमांकन) सल्लागार, मुंबई.

दिवंगत गो. श्री. दिवाण, एम्.ए. (गणित); एफ्.आय्.ए. (लंडन), माजी प्राध्यापक, सिडनहॅम महाविद्यालय, मुंबई; सेवानिवृत्त विमा अधिकारी, मुंबई.

दिवंगत गु. व्यं. दिवेकर, एम्.ए.; पीएच्.डी.; डिप्लिब्., सेवानिवृत्त अधिपरीक्षक, पुस्तके व प्रकाशने, मुंबई.

प्रा. चं. ग. दीक्षित, डी.एम्.ई.ई., सेवानिवृत्त प्रमुख, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, शासकीय तंत्रनिकेतन, पुणे.

दिवंगत व. चिं. दीक्षित, एम्.एस्सी.; ए.एच्.बी.टी.आय्. (कानपूर), सेवानिवृत्त प्राचार्य आणि प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग, प्रताप कॉलेज, अमळनेर; पुणे.

श्री. विजय दीक्षित, जी.डी. (आर्किटेक्चर), ए.आय्.आय्.ए., सल्लागार व वास्तुविशारद, लेखक, चित्रपट- समीक्षक व छायाचित्रकार, नासिक.

प्रा. श्री. ह. दीक्षित, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, तत्त्वज्ञान विभाग, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर.

डॉ. शां. भा. देव, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त संचालक, गुणश्री प्राध्यापक, डेक्कन कॉलेज पोस्टग्रॅज्युएट अँड रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

प्रा. दि. य. देशपांडे, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती.

प्रा. मु. वि. देशपांडे, प्राचार्य, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, अमरावती.

डॉ. व. सी. देशपांडे, एम्.ए.; पीएच्.डी.; एम्.एड्., प्राध्यापक व संचालक, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन, पुणे.

डॉ. शं. रं. देशपांडे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, वनस्पतिविज्ञान विभाग, सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. स. ह. देशपांडे, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, कृषि-अर्थशास्त्र, अर्थशास्त्र विभाग, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई; माजी संपादक, 'समाज प्रबोधन पत्रिका', पुणे.

डॉ. सु. र. देशपांडे, एम्.ए. (इतिहास व राज्यशास्त्र); एम्.ए. (भारतीय इतिहास व संस्कृती); बी.एड्.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त सहसंपादक, मराठी विश्वकोश, वाई.

डॉ. सु. वा. देशपांडे, एम्.ए.; पीएच्.डी. (मानसशास्त्र), माजी विभाग प्रमुख, मानसशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे; प्राध्यापक (वर्तनशास्त्र) व कार्यक्रम संचालक, सिंहागड व्यवस्थापन संस्था, पुणे.

श्री. हरीश कृ. देशपांडे, एम्.ई. (धातुविज्ञान), उपव्यवस्थापक, भारत फोर्ज लि., पुणे.

डॉ. सं. कृ. दोरगे, एम्.एस्सी. (कृषि); पीएच्.डी., अतिरिक्त संचालक कृषि, टी अँड एफ प्रोजेक्ट, महाराष्ट्र शासन पुणे.

डॉ. सौ. सरयू वि. दोशी, पीएच्.डी., कलेतिहासकार व कलातज्ज्ञ; माजी संपादिका, 'मार्ग'; संचालिका, 'नॅशनल गॅलरी ऑफ मॉडर्न आर्ट', मुंबई.

डॉ. मो. गो. धडफळे, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, संस्कृत-प्राकृत विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे; माजी सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; पुणे.

डॉ. त्रि. ना. धर्माधिकारी, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त सचिव, वैदिक संशोधन मंडळ, पुणे.

डॉ. श्रीमती वसुधा धागमवार, एम्.ए. (मुंबई); एम्.ए. (ऑस्कफर्ड); एल्एल्.बी. (मुंबई); पीएच्.डी. (लंडन), माजी प्राध्यापिका, विधी विभाग, पुणे विद्यापीठ; कार्यकारी संचालिका, 'मल्टिपल अॅक्शन रिसर्च ग्रूप' (मार्ग), नवी दिल्ली.

श्री. पु. वि. धामणकर, गृहितायुर्वेद, आयुर्वेदभूषण; संशोधन विभाग प्रमुख, आयुर्वेदीय औषधी संशोधन मंदिर, धूतपापेश्वर लि., पनवेल (जि. रायगड).

श्री. ए. रा. धोंगडे, बी.ए.; बी.कॉम्. (लंडन), सेवानिवृत्त शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

डॉ. म. कृ. नाईक, एम्.ए.; पीएच.डी.; ए.एम्. (पेनसिल्व्हेनिया), सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, इंग्रजी विभाग, कर्नाटक विद्यापीठ, धारवाड (कर्नाटक).

प्रा. उदय नारकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, इंग्रजी विभाग, यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालय, कोल्हापूर.

दिवंगत वि. वा. नारळीकर, एम्.ए. (कॅटब); एम्.ए. (केंब्रिज), निवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, गणित विभाग, बनारस हिंदु विश्वविद्यालय (विद्यापीठ); अध्यक्ष, लोकसेवा आयोग, राजस्थान राज्य; लोकमान्य टिळक प्राध्यापक, पुणे विद्यापीठ; पुणे.

श्री. य. रा. नेने, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त अधिकारी, भारतीय हवामान खाते; सदस्य, ज्योतिर्विद्या परिसंस्था, पुणे.

श्री. अविनाश पंडित, एम्.ए.; भूगोल व नकाशाचे तज्ज्ञ, डिप्लोमा इन बुक पब्लिशिंग, निवृत्त सहसंपादक, ओरिएंट लॉगमन लि., मुंबई; फेलोशिप फॉर रिसर्च इन कम्युनिटी हेल्थ, पुणे; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; पुणे.

श्रीमती भाग्यश्री पंडित, बी.ए.; डिप्लोमा इन जर्नलिझम्, वाई.

डॉ. अ. वी. पटवर्धन, बी.एस्सी. (ऑ.); बी.एस्सी. (टेक्.); पीएच्.डी (टेक्.) संशोधन विभाग, सीबा रिसर्च सेंटर, मुंबई.

दिवंगत वि. भा. पटवर्धन, बी.ए.; एल्एल्.बी., अधिवक्ता, उच्च न्यायालय, मुंबई.

दिवंगत म. ह. परांजपे, बी.एस्सी. (मुंबई), फर्स्ट क्लास डिप्लोमा (कॉलेज ऑफ एरॉनॉटिकल इंजिनिअरिंग) (लंडन), निवृत्त असोशिएट फेलो ऑफ रॉयल एरॉनॉटिकल सोसायटी (लंडन), निवृत्त मेंबर, एरॉनॉटिकल सोसायटी ऑफ इंडिया आणि निवृत्त कंट्रोलर ऑफ एरॉनॉटिकल इन्स्पेक्टोरेट, ईस्टर्न एरिया (डिपार्टमेंट ऑफ सिव्हिल एव्हिएशन, गव्हर्नमेंट ऑफ इंडिया), पुणे.

डॉ. स. य. परांजपे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी.; एफ्.ए.झेड्.; डी.ए.एस्.एफ्. (मुंबई), प्राध्यापक व प्रमुख, प्राणिविज्ञान विभाग, गोवा विद्यापीठ, गोवा.

दिवंगत. शं. आ. परांडेकर, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर; सेवानिवृत्त प्राचार्य, जनता महाविद्यालय (देवचंद कॉलेज), अर्जुननगर; कोल्हापूर.

डॉ. गो. मा. पवार, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, मराठी विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

डॉ. सुधाकर पवार, एम्.ए.; बी.एड्.; सी.जे.; पीएच्.डी., नियोजक, वृत्तपत्रविद्या शिक्षणक्रम, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नासिक; प्रपाठक व प्रमुख, वृत्तपत्रविद्या विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.

डॉ. सुहास पळशीकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, राज्यशास्त्र व लोकप्रशासन विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. सौ. शोभा विजय पाटकर, एम्.डी.; डी.पी.एम्. (सायकॉलॉजिकल मेडिसिन), प्रमुख मानसोपचारतज्ज्ञ, भाभा परमाणु अनुसंधान केंद्र, मुंबई.

डॉ. मा. वी. पाटणकर, एम्.ई. (सिव्हिल); पीएच्.डी. (सॉइल्स); एम्.आय्.ई. (भारत); एफ्.आय्.एस्.टी.ई., चार्टर्ड इंजिनिअर, सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, स्थापत्य अभियांत्रिकी विभाग, शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. शि. शं. पाटील, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त वरिष्ठ संशोधन अधिकारी, सेंट्रल वॉटर अँड पॉवर रिसर्च स्टेशन, पुणे.

दिवंगत ह. चिं. पाटील, बी.एजी., सेवानिवृत्त अधीक्षक, शेतकी शाळा (मांजरी); निरीक्षक, शेतकी शाळा, मुंबई राज्य; पुणे.

डॉ. व. स. पानसरे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., संशोधक, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, पुणे.

श्री. अनिल अ. पानसे, एम्.एस्सी., माजी भूवैज्ञानिक, असोशिएटेड सिमेंट कंपनीज; हम्फ्रीज अँड ग्लासगो कन्सलटंट्स, मुंबई; तांत्रिक सल्लागार, पुणे.

डॉ. का. ग. पित्रे, एम्.ए.; पीएच्.डी., ब्रिगेडियर (निवृत्त), पुणे.

श्री. दि. नी. पुरंदरे, बी.एस्सी. (मुंबई); बी.एस्सी. (टेक्.) (मॅचेस्टर); एफ्.आय्.ई., एफ्.आय्.ई.ई. (यू.के.); सिनियर एम्.आय्.ई.ई.ई. (यू.एस्.ए.); सी. (इंग्लंड), विद्युत् अभियांत्रिकी सल्लागार, मुंबई.

श्री. पु. ल. पुरोहित, एम्.एस्सी. (डिफेन्स), सेवानिवृत्त एअर व्हाइस मार्शल, भारतीय वायुसेना; पुणे.

दिवंगत वा. ल. पुरोहित, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

रिअर अँडमिरल सुहास पुरोहित, एम्.एस्सी. (मिलिटरी सायन्स), साहाय्यक संभारिकी नियंत्रक, नौसेना मुख्यालय, नवी दिल्ली.

श्री. म. गो. प्रधान, माजी उपसंचालक, नागरी विमान वाहतूक, नासिक.

डॉ. रा. प. प्रभुणे, एम्.बी.बी.एस्.; डी.सी.ओ., स्त्रीरोग व प्रसूतिशास्त्र तज्ञ, खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, वाई.

दिवंगत ना. ह. फडके, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, गणित विभाग, कीर्ति महाविद्यालय, मुंबई.

प्रा. वि. दा. फरांदे, एम्.ए., प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग व उपप्राचार्य, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

डॉ. प्रमिला फाटक, बी.एड्.; एम्.एड्.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्रपाठक, बालविकास विभाग, महाराजा सयाजीराव विद्यापीठ, बडोदे; मानद सल्लागार, बालविकास विभाग, टी. डी. एच्., के. ई. एम्., पुणे; मानसिक आरोग्य केंद्र, के.जी.पी., चिल्ड्रेन हॉस्पिटल, बडोदे; पुणे.

श्री. धै. शं. फाळके, बी.एस्सी. (ऑ.), वाई.

डॉ. बाल फोंडके, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., आण्विक जीवशास्त्रज्ञ, माजी संशोधन अधिकारी, भाभा अणुसंशोधन केंद्र, मुंबई; विविध देशी व परदेशी विद्यापीठांत विज्ञानाचे अतिथी प्राध्यापक म्हणून कार्य; 'सायन्स टुडे', 'टाइम्स ऑफ इंडिया ग्रुप'चे विज्ञान विषयाचे संपादक; विज्ञान पत्राकारिता नि वैज्ञानिक लेखक; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई.

प्रा. सुहास बहुलकर, जी.डी.आर्ट (पेंटिंग), चित्रकार, सेवानिवृत्त अधिव्याख्याता, सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, मुंबई; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई.

डॉ. चंद्रकांत बांदिवडेकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, हिंदी विभाग, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई; विद्यापीठ अनुदान आयोगपुरस्कृत गुणश्री अधिछात्र, मुंबई.

श्री. शं. ना. बागडे, बी.एस्सी.; बी.ए.; एम्.एड्., मुख्याध्यापक, श्री शिवाजी विद्यालय, नसरापूर (ता. भोर, जि. पुणे).

श्री. अ. वा. बापट, संशोधन अधिकारी, सेंट्रल वॉटर अँड पॉवर कमिशन, अमेरिकन पॅव्हेलियन, नवी दिल्ली.

डॉ. पु. वि. बापट, एम्.ए.; ए.एम्.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, पुणे विद्यापीठ; दिल्ली विद्यापीठ; पुणे.

श्री. प्र. रा. बापट, बी.ई. (इलेक्ट्रिकल); बी.ई. (मेकॅनिकल); डी.आय्.एम्.एफ्.आय्.ई. (भारत); चार्टर्ड एंजिनिअर एफ्.आय्.ई.ई. (इंग्लंड); चार्टर्ड एंजिनिअर (यू.के.); एफ्.आय्.ई.ई.ई. (यू.एस्.ए.), कार्पोरेट अँडव्हायझर, जी. के. डब्ल्यू. लिमिटेड, मुंबई.

श्री. नि. वि. बाल, सेवानिवृत्त ब्रिगेडिअर, भारतीय सैनिकी सेवा; सन्माननीय सदस्य, विविध सामाजिक संस्था व न्यास, पुणे.

श्री. प्र. ना. बेहेरे, बी.ए.; बी.कॉम्.; एल्एल्.बी., सेवानिवृत्त जिल्हा व सत्र न्यायाधीश; माजी अध्यक्ष, जिल्हा ग्राहक न्याय मंच; उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र टेक्निकल एज्युकेशन सोसायटी, पुणे.

डॉ. सुभाष ह. बेहेरे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्रपाठक, भौतिकी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.

डॉ. वि. द. बोरकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., शास्त्रज्ञ, आधारकर संशोधन संस्था, पुणे.

दिवंगत गो. के. भट, एम्.ए.; पीएच.डी., माजी प्राध्यापक (संस्कृत), महाराष्ट्र एज्युकेशन सर्व्हिस; आजीव सदस्य व सेवानिवृत्त संचालक, भांडारकर प्राच्यविद्या संशोधन मंदिर, पुणे.

श्री. व. ग. भदे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्रभारी विभाग संपादक, मराठी विश्वकोश, वाई.

प्रा. अ. आ. भागवत, एम्.ए., व्याख्याता, इंग्रजी विभाग, सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय, पुणे.

श्री. ग. के. भागवत, वैमानिकी अभियांत्रिकीविषयक तज्ज्ञ, मुंबई.

श्रीमती दुर्गा भागवत, एम्.ए., लेखिका, मुंबई.

डॉ. र. भा. भागवत, प्राध्यापक, गव्हर्नमेंट मेडिकल कॉलेज, औरंगाबाद.

डॉ. कमल य. भालेराव, एल्.सी.पी.एस्. (मुंबई), खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, वाई; पुणे.

दिवंगत य. त्र्यं. भालेराव, एम्.बी.बी.एस्., सेवानिवृत्त वैद्यकीय अधिकारी, वाई; पुणे.

प्रा. अ. श्री. भावे, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत श्री. द. भावे, एम्.एस्सी.; बी.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग व उपप्राचार्य, सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. श्री. मा. भावे, एम्.ए.; एम्.फिल्.; पीएच.डी., प्राध्यापक, गणित विभाग, नौरोसजी वाडिया महाविद्यालय आणि चिटणीस, भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.

दिवंगत ब. वा. भिडे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्राचार्य, रसायनशास्त्र विभाग, सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय, पुणे.

श्री. शं. गो. भिडे, डिप्लोमा इन सुपरवायझरी अँड फोरमनशिप; यंत्रोपकरण तंत्रज्ञ; उत्पादकता विषयाचे स्वयंसेवी प्रशिक्षक व लेखक, ठाणे.

श्री. म. रा. भिसे, माजी उपसंचालक, तंत्रशिक्षण, महाराष्ट्र शासन, मुंबई; नागपूर.

डॉ. चिं. त्र्यं. भोपटकर, एम्.ए.; पीएच.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, मनोविज्ञान विभाग, गुजरात विद्यापीठ, अहमदाबाद; पुणे.

दिवंगत अरविंद मंगरूळकर, एम्.ए.; संगीतज्ञ, सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, संस्कृत-प्राकृत विभाग, सर परशुरामभारु महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. जयकुमार मगर, एम्.ए.; पीएच्.डी., संशोधन मार्गदर्शक, प्रपाठक, भूगोल विभाग, मिलिंद कला महाविद्यालय, औरंगाबाद.

प्रा. रा. म. मराठे, एम्.ए.; एल्एल्.बी.; एम्.एड., सेवानिवृत्त प्राचार्य, कॉलेज ऑफ एज्युकेशन धुळे; पुणे.

डॉ. सुहास महाजन, बी.ए.; एम्.कॉम.; पीएच्.डी., प्रपाठक, वाणिज्य विभाग, नेस वाडिया वाणिज्य महाविद्यालय, पुणे.

श्री. गंगाधर महाम्बरे, बी.ए., सेवानिवृत्त कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र इंडस्ट्रियल अँड टेक्निकल कन्सल्टन्सी ऑर्गनायझेशन, पुणे.

डॉ. म. श्री. माटे, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, प्राचीन भारतीय इतिहास, डेक्कन कॉलेज पोस्टग्रॅज्युएट अँड रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

प्रा. दि. द. माहुलकर, एम्.ए.; डिप्लॉमिन्गिस्टिक्स (एडिंबरो), निवृत्त प्रपाठक व प्रमुख, भाषाशास्त्र विभाग, महाराजा सयाजीराव विद्यापीठ, बडोदे.

दिवंगत भू. चिं. मिठारी, बी.एस्सी.; एम्.ए., सेवानिवृत्त संपादन साहाय्यक, मराठी विश्वकोश, वाई.

दिवंगत वा. वि. मिराशी, एम्.ए.; सन्मान्य डी.लीट्. (मुंबई, सागर व नागपूर विद्यापीठ), सेवानिवृत्त प्राचार्य व प्राध्यापक, संस्कृत विभाग, विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती; भूतपूर्व सन्मान्य संचालक, पदव्युत्तर विभाग (मानव्य शाखा) व सन्मान्य प्राध्यापक, प्राचीन भारतीय इतिहास आणि संस्कृती, नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.

प्रा. श्रीमती शीला दि. मिस्त्री, एम्.ए. (संस्कृत); एम्.ए. (तत्त्वज्ञान/समाजशास्त्र); एल्एल्.बी., अधिव्याख्यात्या व प्रमुख, संस्कृत/समाजशास्त्र विभाग, दमाणी भैरूरतन फत्तेचंद दयानंद कला व शास्त्र महाविद्यालय, सोलापूर.

डॉ. दि. आ. मुळे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त साहाय्यक संचालक, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ ट्रॉपिकल मिटिऑरॉलॉजी, पुणे; मानसेवी प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

प्रा. केशव मेश्राम, एम्.ए., कवी, कथा-कादंबरीकार, समीक्षक; निवृत्त प्राध्यापक, महर्षी दयानंद महाविद्यालय व मराठी विभाग प्रमुख, मुंबई विद्यापीठ; सदस्य—महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, कायदा आणि न्याय सल्लागार समिती, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर चरित्र-साधन समिती, मुंबई.

डॉ. म. अ. मेहेंदळे, एम्.ए.; पीएच्.डी., माजी प्राध्यापक, संस्कृत विभाग व माजी सहयोगी प्रमुख संपादक, संस्कृत कोशविभाग, डेक्कन कॉलेज पोस्टग्रॅज्युएट अँड रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.; संपादक, महाभारताचा सांस्कृतिक कोश, भांडारकर ओरिएंटल रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

श्री. व. कृ. मोकाशी, वनसांख्यिक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

दिवंगत डी. एन्. मोघे, एम्.एस्सी., वातावरणवैज्ञानिक, पुणे.

प्रा. हे. वि. मोडक, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी, पुणे.

प्रा. भा. वा. मोहिले, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, मुंबई.

प्रा. आशा द. रत्नपारखी, एम्.ए., सेवानिवृत्त उपप्राचार्या, सेंट मीरा महाविद्यालय, पुणे.

श्री. चं. सि. राजे, यांत्रिक अभियांत्रिकीविषयक तज्ज्ञ, मुंबई.

प्रा. अशोक रानडे, एम्.ए.; एल्.एल्.बी.; संगीताचार्य, संगीतज्ञ व व्यासंगी लेखक; माजी संचालक, मुंबई विद्यापीठ संगीत केंद्र व माजी साहाय्यक संचालक, नॅशनल सेंटर फॉर द पर्फॉर्मिंग आर्ट्स, मुंबई; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई.

डॉ. द. र. रानडे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी.; एफ्.ई.एस्.आय्., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. म. आ. रानडे, एल्.सी.पी.एस्., खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, मुंबई.

डॉ. ई. व्ही. रामकृष्णन, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, इंग्रजी विभाग, दक्षिण गुजरात विद्यापीठ, सुरत.

डॉ. प्रमोद पा. रायकर, (एस्.जे.), बी.पी.एच्.; एल्.पी.एच्.; एम्.ए. (मराठी); एम्.ए. (मानसशास्त्र); बी.टी.एच्.; पीएच्.डी., माजी साहाय्यक प्राध्यापक, लोयोला विद्यापीठ, शिकागो; संचालक व संशोधक, 'स्नेहसदन', इन्स्टिट्यूट फॉर द स्टडी ऑफ रिलिजन, पुणे.

डॉ. दी. वा. रेगे, बी.एस्सी. (ऑ.); बी.एस्सी. (टेक्.); पीएच्.डी. (टेक्.), संचालक, यूनिव्हर्सिटी डिपार्टमेंट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

डॉ. प्र. वा. रेगे, एम्.ए.; एल्एल्.एम्.; पीएच्.डी. (लंडन), सेवानिवृत्त प्राचार्य, न्यू लॉ कॉलेज, माटुंगा; माजी अध्यक्ष व संचालक, सारस्वत को-ऑपरेटिव्ह बँक (मर्या.), मुंबई.

सौ. शांता मे. रेगे, एम्.ए. सेवानिवृत्त संचालिका (भारतीय आर्थिक सेवा अधिकारी), वायदा बाजार आयोग, मुंबई.

डॉ. प्र. ग. लाळे, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, उस्मानिया विद्यापीठ, हैदराबाद; पुणे.

श्रीमती आशा लिमये, माजी संपादकीय साहाय्यक, मराठी विश्वकोश, वाई.

श्री. दा. ग. लिमये, बी.एजी.; एम्.आय्.ई.; एफ्.बी.एम्.एस्., जलशोधक, पुणे.

श्री. मा. ह. लिमये, उपसंचालक, एअर ट्रान्सपोर्ट (सिव्हिल), नवी दिल्ली.

श्री. श्री. नी. लेले, शास्त्रविशारद, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे; संशोधन अधिकारी, धर्मकोश कार्यालय, वाई.

प्रा. पा. लिं. लोकगारीवार, बी.ई. (सिव्हिल); ए.एम्.आय्.ई.; एफ्.आर्.एस्.एच्. (इंग्लंड), सेवानिवृत्त प्रमुख, स्थापत्य अभियांत्रिकी विभाग, कसरो वाडिया इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी व मानसेवी सचिव, दि इन्स्टिट्यूशन ऑफ एंजिनिअर्स (इंडिया), पुणे.

डॉ. सौ. श्यामला वनारसे, एम्.ए.; पीएच्.डी., मानसशास्त्र विषयाच्या तज्ज्ञ, रंगभूमी व चित्रपट या विषयांच्या अभ्यासिका, माजी प्राध्यापिका, श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी महाविद्यालय व मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे; मानसशास्त्रीय सल्लागार, सेंटर फॉर सायकॉलॉजिकल सर्व्हिसेस, पुणे; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; पुणे.

श्री. प्र. ग. वालावलकर, विद्युत् व विविध विज्ञानशाखांचे तज्ज्ञ, मुंबई.

दिवंगत त्रि. ना. वाळुंजकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, समाजशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

श्री. अ. वा. विद्वांस, विविध विज्ञानशाखांचे तज्ज्ञ, पुणे.

डॉ. अ. सा. वेंगसरकर, एम्.डी.; एफ्.ए.सी.सी. (यू.एस्.ए.); एफ्.आय्.सी.ए. (यू.एस्.ए.), मानसेवी हृद्‌रोगतज्ज्ञ व विभाग प्रमुख, के.ई.एम्. हॉस्पिटल; प्राध्यापक हृद्‌रोग चिकित्साशास्त्र, गोवर्धनदास सुंदरदास वैद्यकीय महाविद्यालय, मुंबई.

श्री. ज. शी. वैद्य, बी.ई. (ऑ.), उपव्यवस्थापक, प्लॅट सर्जिसेस, सेंट्रल जीप प्लॅट, महिंद्र अँड महिंद्र लि., मुंबई.

श्री. अ. मो. शहाणे, ग्रॅज्युएट एअर फोर्स अॅकॅडेमी, सेवानिवृत्त एअर कमोडोर, भारतीय वायुसेना, पुणे.

डॉ. रा. धों. शिंगटे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी. (मुंबई); पीएच्.डी (बर्लिन), सेवानिवृत्त प्राचार्य, श्रीवारणा महाविद्यालय, वारणानगर, (जि. कोल्हापूर).

डॉ. आ. ब. शिंदे, एम्.ए.; पीएच्.डी., अध्यक्ष, सरस्वती शिंदे शिक्षण संस्था व प्राचार्य, डी. डी. शिंदे सरकार कॉलेज, कोल्हापूर.

श्री. विश्राम श्री. शिंदे, एम्.ई. (स्ट्रक्चरल इंजिनिअरिंग) (यू.एस्.ए.), माजी एअरक्राफ्ट स्ट्रक्चरल डिझाइन अँड स्ट्रेस अॅनॅलिसिस इंजिनिअर, बोईंग एअरप्लेन कंपनी, सिअॅटल (यू.एस्.ए.); निवृत्त वरिष्ठ अभिकल्प अभियंता, हिंदुस्थान एरॉनॉटिकल लि., नासिक विभाग; पुणे.

डॉ. र. वै. शिरवैकर, एम्.बी.बी.एस्.; डी.पी.एम्. (इंग्लंड), माजी मानसेवी प्राध्यापक, मानसचिकित्सा विभाग, बी. जे. मेडिकल कॉलेज, पुणे; गव्हर्नमेंट मेडिकल कॉलेज, औरंगाबाद, सोलापूर व मिरज; माजी सदस्य, मानसिक आरोग्य सल्लागार समिती, भारत सरकार; माजी अधीक्षक, मध्यवर्ती मनोरुग्णालय, येरवडा व एन्.एम्. मनोरुग्णालय, ठाणे; मानचिकित्सक, पुणे.

प्रा. सु. स. शिरोडकर, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, श्रीवारणा महाविद्यालय, वारणानगर, (जि. कोल्हापूर).

श्री. अ. वा. शेंडे, एम्.एस्सी., साहाय्यक अभियंता, आकाशवाणी (विविध भारती), मुंबई.

डॉ. रुक्साना शेख-मुल्ला, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापिका व प्रमुख, हिंदी विभाग, दादा पाटील महाविद्यालय, कर्जत (जि. अहमदनगर).

दिवंगत बा. ग. शेजवलकर, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, रूपारेल कॉलेज, मुंबई.

डॉ. दि. शं. श्रोत्री, एम्.डी., माजी प्राध्यापक, औषधिक्रियाविज्ञान, बी. जे. वैद्यकीय महाविद्यालय, पुणे; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; पुणे.

दिवंगत दि. द. समर्थ, बी.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

श्री. व. शं. सरवटे, बी.ई. (ऑ.) (सिव्हिल), सेवानिवृत्त मॅनेजर, सिव्हिल इंजिनिअरिंग डिझाइन्स, दि असोशिएटेड सिमेंट कंपनी, मुंबई.

डॉ. द. चि. सलगर, एम्.डी., माजी प्राचार्य, कृष्णा वैद्यकीय महाविद्यालय, कराड.

प्रा. एकनाथ साखळकर, एम्.ए., माजी प्राचार्य, प्राध्यापक व प्रमुख, राज्यशास्त्र विभाग, कीर्ति महाविद्यालय, मुंबई.

श्री. त्र्यं. रा. साठे, एम्.एस्सी.; ए.आय्.आय्.एस्सी.; डिप्लो.केम्.टेक्. (बडोदे), माजी संशोधक, आर्लंबज लि., भाटघर (ता. भोर); माजी केंद्रीय औद्योगिक सल्लागार, नवी दिल्ली; मुंबई.

डॉ. ल. ना. साठे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग, वालचंद अभियांत्रिकी महाविद्यालय, सांगली; मिरज.

डॉ. सत्यरंजन साठे, बी.ए.; एल्एल्.एम्.; एस्.जे.डी. (नॉर्थवेस्टर्न, युनिव्हर्सिटी), सेवानिवृत्त प्राचार्य, आय्. एल्. एस्. विधी महाविद्यालय; प्राध्यापक व मानद संचालक, प्रगत विधी अध्ययन संस्था, पुणे.

डॉ. सौ. निर्मला शंकर सारडा, एम्.ए.; पीएच्.डी. (हिंदी), लेखिका, प्रकाशन-व्यवसाय, ग्रंथविशेष प्रतिष्ठान, सातारा.

डॉ. आ. ह. साळुंखे, एम्.ए., पीएच्.डी., प्रपाठक व प्रमुख, संस्कृत विभाग, लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, सातारा.

दिवंगत बा. वा. सुखात्मे, एम्.ए.; डॉक्टरेट (कॅलिफोर्निया), प्राध्यापक, इन्स्टिट्यूट ऑफ अॅग्रिकल्चरल स्टॅटिस्टिक्स, इंडियन कौन्सिल ऑफ अॅग्रिकल्चरल रिसर्च, नवी दिल्ली; प्राध्यापक, सर्वेक्षण विभाग, आयोवा विद्यापीठ; पुणे.

प्रा. गो. चिं. सुर्वे, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राचार्य व प्रमुख, अर्थशास्त्र विभाग, सिद्धार्थ वाणिज्य आणि अर्थशास्त्र महाविद्यालय, मुंबई.

प्रा. प्र. वि. सोवनी, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भूविज्ञान विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई; पुणे.

डॉ. सौ. कमला श्री. हर्डीकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापिका व प्रमुख, जीवविज्ञान विभाग, देवचंद कॉलेज, अर्जुननगर (जि. कोल्हापूर).

प्रा. र. दे. हातेकर, एम्.ए., प्रमुख, अर्थशास्त्र विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

डॉ. वि. रा. ज्ञानसागर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी. (नागपूर); पीएच्.डी. (विस्कॉन्सिन), सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, वनस्पतिविज्ञान विभाग, नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.

कला विभागातील अभ्यागत संपादक

श्री. मा. भि. कदम, चित्रकार, बावधन (ता. वाई, जि. सातारा).

श्री. श्रीनिवास कांबळे, चित्रकार, वाई.

कु. कौसल्या आ. कुदळे, चित्रकार, वाई.

दिवंगत ग. वि. खरे, चित्रकार, पुणे.

श्री. रा. बा. गुजर, चित्रकार, वाई.

श्री. व. कृ. गोंधळेकर, आर्ट डायरेक्टर, फिल्म अँड ड्रामा; कमर्शियल आर्टिस्ट, मुंबई.

श्री. सि. द. जमदाडे, मेकॅनिकल ड्राफ्ट्समन, वाई.

श्री. प्र. श्री. थिटे, बी.ए., एल्एल्.बी., चित्रकार; अधिवक्ता, वाई.

श्री. घ. गे. ननावरे, मेकॅनिकल ड्राफ्ट्समन, पाडळी (ता. खंडाळा, जि. सातारा).

श्री. ल. दि. महामुनी, चित्रकार, वाई.

श्री. सु. दि. महामुनी, चित्रकार, वाई.

श्री. ना. ध. राऊत, ए.एम्., निवृत्त माध्यमिक चित्रकला शिक्षक, कन्याशाळा, वाई.

श्री. म. ग. शिंगरे, चित्रकार, महाबळेश्वर.

श्री. वै. शं. शिंदे, ए.टी.डी., वाई.

दिवंगत व. वि. सकुंडे, चित्रकार, वाई.

श्री. अविनाश ना. साठे, चित्रकार, वाई.

श्री. श्री. वि. होनराव, जी.डी.आर्ट (ड्रॉइंग आणि पेंटिंग); ए.टी.डी., म्यूरल पेंटिंग, तोंडार (ता. उदगीर, (जि. लातूर).

ऋणनिर्देश

मराठी विश्वकोशाला अनेक संस्थांनी व व्यक्तींनी अनेक प्रकारे साहाय्य केले. विशेषतः छायाचित्रे, रंगीत पारदर्शिका, नकाशे, वैज्ञानिक आणि तांत्रिक विषयांच्या आकृत्या इ. पुरवून किंवा त्यांचा वापर करण्यास अनुमती देऊन त्यांनी विश्वकोशास महत्त्वाची मदत केली. त्यांचा कृतज्ञतापूर्वक निर्देश पुढे करित आहोत :

प्रा. आजगावकर, दि. बा.; रत्नागिरी.

गोळे, प्रकाश; पुणे.

चारी आर्ट्स, कमर्शियल फोटो सर्व्हिस, गिरगाव, मुंबई.

जाधव, महेंद्र गुलाब; मु. पो. मेणवली (ता. वाई, जि. सातारा).

'टाइम्स ऑफ इंडिया' कार्यालय, मुंबई.

दर्शन फोटो स्टुडिओ, वाई.

देशपांडे, मिलिंद वसंतराव; कोथरूड, पुणे.

मनिष मार्केट, पुणे.

मराठी विभाग प्रमुख, सेंट मिराज कॉलेज फॉर गर्ल्स, पुणे.

मुद्रक-प्रकाशक, डॉ. विठ्ठलराव विखे-पाटील फौंडेशन, प्रवरानगर (जि. अहमदनगर).

शेंडे, वामन शंकर; वाई.

संचालक, पुरातत्त्वविद्या विभाग, डेक्कन कॉलेज, पुणे.

संजय फोटो स्टुडिओ, वाई.

संस्थाधिपाल, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, दादर, मुंबई.

सरवटे, वसंत; मुंबई.

राजदूतावास, पोलंड; नवी दिल्ली.

रिअर अॅडमिरल पुरोहित, सुहास; साहाय्यक संधारिकी नियंत्रक, नौसेना मुख्यालय, नवी दिल्ली.

मराठी विश्वकोशात वापरलेल्या संक्षेपांची यादी
मराठी संक्षेप

अक्र.	अनुक्रमांक	पू.	पूर्व
अनु.	अनुवाद/अनुवादक	°फॅ.	फॅरेनहाइट (तापमान)
अश.	अश्वशक्ती	बं.	बंगाली
अँपि.	अँपिअर	म.	मराठी
आ.	आकृती	म. भा.	मराठी भाषांतर
आं.ए.	आंतरराष्ट्रीय एकक	म. शी.	मराठी शीर्षकार्थ
आवृ.	आवृत्ती	मायअँपि.	मायक्रोअँपिअर
इ.	इत्यादी	मि.	मिनिट
इं.	इंग्रजी	मिअँपि.	मिलिअँपिअर
इं. भा.	इंग्रजी भाषांतर	मिग्रॅ.	मिलिग्रॅम
इं.शी.	इंग्रजी शीर्षकार्थ	मिमी.	मिलिमीटर
इ. स.	इसवी सन	मिलि.	मिलिलिटर
इ.स.पू.	इसवी सन पूर्व	मी.	मीटर
उ.	उत्तर	मृ.	मृत्यू
उ. अश.	उपयुक्त अश्वशक्ती	मेवॉ.	मेगॅवॉट
उदा.	उदाहरणार्थ	म्युग्रॅ.	मायक्रोग्रॅम
क.	कन्नड	रा. सं.	रासायनिक संघटन
कॅ	कॅलरी	लॅ	लॅटिन
कॅमू.	कॅलरीमूल्य	लि.	लिटर
कार.	कारकीर्द	वा. दा.	वातावरणीय दाब
कि.कॅ.	किलोकॅलरी	वॉ.	वॉट
कि.ग्रॅ.	किलोग्रॅम	वि. उ.	विशिष्ट उष्णता
कि.मी.	किलोमीटर	वि. गु.	विशिष्ट गुरुत्व
कि.मी. ^२	चौरस किलोमीटर	व्हो.	व्होल्ट
कि.वॉ.	किलोवॉट	श.	शक
कि.वॉ. ता.	किलोवॉट तास	सं.	संस्कृत
°के.	केल्विन (तापमान)	संपा.	संपादक/ संपादित
क्र.	क्रमांक	संव.	संवत्
ख्रि. पू.	ख्रिस्त पूर्व	संक्षे.	संक्षेप
गु.	गुजराती	सस.	समुद्रसपाटी
ग्रॅ.	ग्रॅम	सु.	सुमारे
घ. मी.	घन मीटर	से.	सेकंद

घ. सेंमी.	घन सेंटिमीटर	°से.	सेल्सिअस (तापमान)
चौ. किमी.	चौरस किलोमीटर	सेंमी.	सेंटिमीटर
चौ. मी.	चौरस मीटर	सेंमी. ^२	चौरस सेंटिमीटर
चौ. सेंमी.	चौरस सेंटिमीटर	सेंमी. ^३	घन सेंटिमीटर
ज.	जन्म	हिं.	हिंदी
द.	दक्षिण	हि.	हिजरी
नॅमी.	नॅनोमीटर	हे.	हेक्टर
प.	पश्चिम	हेलि.	हेक्टोलिटर

इंग्रजी संक्षेप

Comp.	Compiled/Compiler	Trans.	Translation/Translator
Ed.	Edited/Editor	Vol./s	Volume/s

विशेष सूचना : (१) विवेचनाच्या प्रवाहात आलेला शब्द हा अन्यत्र आलेल्या नोंदीचा निदर्शक असेल, तर तो शब्द ⇨ अशा चिन्हाच्या पुढे तिरपा दर्शविलेला आहे. एखाद्या नोंदीतील विशिष्ट मजकुराशी विषयदृष्ट्या निगडित अशी दुसरी नोंद निर्दिष्ट करताना कंसात [→] असे बाणचिन्ह वापरून त्यापुढे त्या नोंदीचे नाव दिले आहे.

(२) चित्रपट-सूची : या खंडापासून चित्रपत्र असलेल्या नोंदींच्या शेवटी फक्त चित्रपत्र/चित्रपत्रे एवढाच निर्देश केलेला असून खंडातील शेवटच्या नोंदीनंतर चित्रपत्र-क्रमांकांची स्वतंत्र सूची दिलेली आहे.